

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Paedagogica VI (2016)

ISSN 2299-2103

Grażyna Gunia

Dr hab. Bożena Grochmal-Bach, prof. nadzw.

Konieczność współpracy lekarzy z pedagogami specjalnymi datuje się od czasów starożytnych, a prekursorzy zarówno nauk pedagogicznych, jak i medycznych podkreślali związek dorobku naukowego tych obszarów wiedzy (M. Grzegorzewska, J. Jotejko, Z. Sękowska, J. Doroszevska, C. Kosakowski, W. Dykcik, J. Aleksandrowicz, M. Demel i inni). Dr hab. Bożena Grochmal-Bach jest przykładem lekarza i pedagoga specjalnego, której dorobek naukowy z dwóch obszarów wiedzy: medycyny i pedagogiki wpisał się w rozwój teoretycznych i praktycznych opracowań z zakresu rehabilitacji/rewalidacji osób niepełnosprawnych.

Bożena Grochmal-Bach urodziła się w Tarnowie (25 lipca 1942 r.), ale całe swoje życie osobiste i zawodowe związała z Krakowem. Po ukończeniu studiów medycznych w 1965 roku jako specjalizację wybrała psychiatrię, uzyskując w 1969 roku pierwszy, a w 1973 roku drugi stopień tej wąskiej dziedziny nauk. Doświadczenie pedagogiczne zdobywała, pracując w Klinice Psychiatrycznej (1966–1969), Poradni Zdrowia Psychicznego (1970–1972), a następnie w Półsanatorium Akademickim dla Studentów Szkół Wyższych w Krakowie (1972–1980). Pełniła tam funkcję kierownika placówki oraz wychowawcy-doradcy w zakresie terapii psychopedagogicznej. Swoje doświadczenia praktyczne wykorzystała do opracowania pracy doktorskiej (1973) na temat: *Czynniki środowiskowe jako algorytm stanów nerwicowych u kobiet leczonych w Klinice Psychiatrycznej* (dokumenty wew. IPS).

Podjęcie pracy w charakterze nauczyciela akademickiego w Katedrze Pedagogiki Specjalnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (obecnie UP) im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (od 1980 na stanowisku adiunkta, a od 1986 do 1996 roku jako samodzielnego pracownika naukowego na stanowisku docenta, a następnie profesora nadzwyczajnego WSP – od 1991 roku), zaowocowało działalnością naukowo-dydaktyczną w zakresie dwóch dyscyplin: pedagogiki i nauk medycznych, ze specjalnością pedagogika specjalna/pedagogika terapeutyczna i psychiatra. Od stycznia 1987 roku pełniła funkcję Kierownika Katedry (Ruta 1996). Najważniej-

szym etapem działalności naukowej była monografia: *Analiza czynników patogen-nych okresu rozwojowego determinujących poziom adaptacji u studentów w oparciu o model probabilistyczny* (Grochmal-Bach 1982), która stanowiła podstawę oceny dorobku naukowego i uzyskania stopnia doktora habilitowanego w 1986 roku.

Bożena Grochmal-Bach od 1996 roku podjęła pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Zakładzie Pielęgniarstwa Specjalistycznego, Collegium Medicum, a od 1999 roku na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej, pełniąc funkcję kierownika Zakładu Psychologii Wychowawczej i Rehabilitacyjnej Instytutu Psychologii Stosowanej UJ. Od 1999 roku podjęła zatrudnienie w Katedrze Pedagogiki Specjalnej Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (Obecnie Akademia Ignatianum) w Krakowie (Hampel, Kiryk, Pietrzkiewicz 2006). Jest promotorem pięciu i recenzentem sześciu prac doktorskich z pogranicza: psychologii, pedagogiki specjalnej, medycyny, socjologii, dydaktyki szkoły wyższej (<http://www.nauka-polska.pl/>).

Tematyka prowadzonych badań i publikacji Bożeny Grochmal-Bach dotyczy wpływu chorób/niepełnosprawności na jakość życia dzieci, młodzieży, funkcjonowania psychospołecznego studentów w sytuacji stresu, lęku lub u których zdiagnozowano depresję. Podejmuje również próby opracowania strategii oddziaływań pedagogiczno-terapeutycznych na funkcjonowanie człowieka w biegu życia. Pierwsza grupa opracowań dotyczy procesu adaptacji studentów i analizy zróżnicowanej etiopatogenezy zaburzeń w tym zakresie wraz z ustaleniem optymalnych oddziaływań korekcyjno-terapeutycznych wobec tych osób, u których zdiagnozowano dezadaptację w formie patologicznej. Jak wynika z badań, wśród studentów I roku obserwuje się u 35% dyskordancję, a u 15% nerwicę (Grochmal-Bach 1982: 195).

Z przeprowadzonych przez zespół pracowników Katedry pod kierunkiem Bożeny Grochmal-Bach badań (1995: 191) wynika, że „poczucie sensu życia nie wiąże się z wykształceniem, czy z pochodzeniem społecznym [...], ale z indywidualnym doświadczaniem jednostki i oddziaływaniem środowiska przyrodniczego i społecznego [...] jest więc tylko pośrednio związane ze strukturą osobowościową jednostki, przy czym integracja wewnętrzna motywuje człowieka ku życiu”. Z badań innego zespołu – psychologów, również pod kierunkiem Bożeny Grochmal-Bach (1996: 7) wynika, że wzrastająca w latach 90. XX wieku „liczba studentów ujawniających zaburzenia nerwicowe na podłożu biofizycznym, emocjonalnym i społecznym – uzasadnia konieczność kontynuowania szczegółowych badań związanych z tym problemem w celu prowadzenia skutecznej terapii psychopedagogicznej”. Problem działań profilaktycznych i terapeutycznych jest nadal aktualnym zadaniem wobec studentów I roku w sytuacjach kryzysowych, np. w okresie sesji egzaminacyjnych i wymaga ustawicznej diagnozy i specjalistycznego wsparcia. Jest to wskazówka dla rodziców, nauczycieli do kierowania egzystencją człowieka.

Drugi obszar badań i działalności naukowej dr hab. Bożeny Grochmal-Bach wiąże się z utworzeniem w Katedrze Pedagogiki Specjalnej nowej specjalizacji – pedagogiki terapeutycznej w zakresie rewalidacji dzieci przewlekle chorych i kalekich

(Hampel, Kiryk, Pietrzkiewicz 2006). W ramach współpracy międzyresortowej z Oddziałem Terenowym Instytutu Matki i Dziecka w Rabce w latach 1982–1987 realizowano program prac badawczych – umownych na temat *Wpływu przewlekłych chorób układu oddechowego na zachowanie i wyniki w nauce* dzieci w wieku szkolnym (Grochmal-Bach 1991, Ruta 1996). Schorzenia górnych dróg oddechowych są najczęściej występującymi chorobami przewlekłymi u dzieci, a wskaźnik zachorowań na astmę oskrzelową, pomimo postępów w diagnostyce, wzrasta z powodu zwiększającej się liczby alergenów. Problem leczenia i terapii dzieci przewlekłe chorych jest więc ważnym zadaniem dla lekarza i nauczyciela. Należy żałować, że w XXI wieku problem wsparcia dziecka przewlekłe chorego w rozwoju psychoruchowym i przystosowaniu emocjonalno-społecznym jest marginalizowany przez resort oświaty i służby zdrowia. Zgodnie z założeniami pedagogiki leczniczej/terapeutycznej, której podstawy zostały opracowane przez pracowników Katedry Pedagogiki Specjalnej, m.in. pod kierunkiem Bożeny Grochmal-Bach, skuteczność metod i form leczenia oraz terapii psychopedagogicznej dzieci z chorobami przewlekłymi zależy w dużym stopniu od edukacji zdrowotnej samego chorego i jego rodziny, a wiodącą rolę w tym procesie pełni pedagog-terapeuta. Opracowując plan i program studiów oraz sylwetkę pedagoga-terapeuty, podkreślano różne formy aktywności twórczej człowieka, który potencjalnie jest twórcą przy sprzyjających warunkach wyzwalających zasoby: „Pedagog odpowiedzialny za organizację i realizację procesu nauczania i wychowania powinien niezależnie od gruntownej wiedzy fachowej wykazywać twórczą osobowość” (Grochmal-Bach 1997: 98). Tak więc terapia kreatywna, którą realizuje pedagog w swojej pracy z dziećmi przewlekłe chorymi może pełnić funkcję korekcyjną, stymulującą i regulacyjną, a w efekcie podwyższać jakość życia.

Bożena Grochmal-Bach poza działalnością naukowo-dydaktyczną podejmuje współpracę z akademickim środowiskiem naukowym i społecznym na rzecz osób chorych i niepełnosprawnych. Uczestniczyła w pracach Komisji Ochrony Zdrowia Psychicznego PAN, była wiceprzewodniczącą Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej, Towarzystwa Przyjaciół Chorych „Hospicjum”, Amerykańskiego Towarzystwa Pawłowskiego (The Pawlovian Society), Towarzystwa Internacional Rehabilitation Medicina (IRMA).

Problem leczenia, rehabilitacji, opieki i edukacji osób z różnymi rodzajami i stopniami niepełnosprawności, który jest przedmiotem zainteresowań badawczych Bożeny Grochmal-Bach jest ujmowany transdyscyplinarnie, na pograniczu nauk medycznych, społecznych i humanistycznych, co wpisuje się w ogólne tendencje pracy z osobami o zróżnicowanych potrzebach w perspektywie normalizacji życia, inkluzji i zapobiegania wykluczeniu.

Literatura

Grochmal-Bach B. (1982), *Analiza czynników patogennych okresu rozwojowego determinujących poziom adaptacji u studentów w oparciu o model probabilistyczny*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.

- Grochmal-Bach B. (1991), *Wpływ przewlekłych chorób układu oddechowego na rozwój somatyczny i zaburzenia w zachowaniu dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] *Z zagadnień rewalidacji dzieci niepełnosprawnych*, J. Baran (red.), Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- Grochmal-Bach B. (red.) (1996), *Wpływ lęku i depresji na funkcjonowanie psychospołeczne studentów*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- Grochmal-Bach B. (1997), *Wartości terapii kreatywnej w owoczesnym podejściu do pedagogiki holistycznej*, „Prace Pedagogiczne”, XX.
- Grochmal-Bach B., Łakomy D., Trojańska M. (1995), *Poglądy studentów na sens i wartości życia*, „Prace Pedagogiczne”, XVIII.
- Hampel J., Kiryk F., Pietrzkiewicz I. (2006), *Leksykon Profesorów Akademii Pedagogicznej im. KEN 1946–2006*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków.
- Ruta Z. (red.) (1996), *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w latach 1982–1996*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- <http://www.nauka-polska.pl/>
Dokumenty wewnętrzne Instytutu Pedagogiki Specjalnej
Wywiad z B. Grochmal-Bach autoryzowany 8.06.2015 rok.

Associate Professor Bożena Grochmal-Bach

Abstract

The aim of the elaboration is to present the image of Associate Professor Bożena Grochmal-Bach as an example of a doctor and special pedagogue, whose scientific achievements in the range of medicine and pedagogy has been written in the development of theoretical and practical elaborations on the rehabilitation/revalidation of disabled people. The text underlines transdisciplinary aspect of the scientific interests of Bożena Grochmal-Bach, which is in agreement with the modern trends of treatment, rehabilitation, care and education of people with different types and ranges of disabilities, in the perspective of normalisation of their lives, inclusion and alienations prevention.

Keywords: therapeutic pedagogy, illness, disability, quality of life, creative therapy

Grażyna Gunia

doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny UP. Pracuje jako surdopedagog, logopeda, nauczyciel akademicki w Instytucie Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Główne kierunki badań i zainteresowania naukowe związane są z pedagogiką specjalną, rehabilitacją osób głuchych i słabosłyszących, logopedią, pedagogiką zdrowia i promowaniem zdrowia osób z niepełnosprawnością.